

עפ 6670/23 - פלוני נ' מדינת ישראל

בבית המשפט העליון

ע"פ 6670/23

לפני:

כבוד השופטת דפנה ברק-ארז
כבוד השופט עופר גרוסקופף
כבוד השופט יחיאל כשר

המערער:
נגד

פלוני

המשיבה:

מדינת ישראל
ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בירושלים
(סגן הנשיא ר' כרמל), מיום 8.6.2023, ב-תפ"ח
31130-03-12

ב' בתמוז התשפ"ד (8.7.2024)
עו"ד גד זילברשלג; עו"ד אורי בן אשר
עו"ד שרית מלצר חתוקה

תאריך ישיבה:
בשם המערער:
בשם המשיבה:

פסק-דין

השופט יחיאל כשר:

לפנינו ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בירושלים (סגן הנשיא ר' כרמל), מיום 8.6.2023, ב-תפ"ח 31130-03-12. במסגרת ההחלטה נושא הערעור, דחה בית המשפט את בקשת המערער לחיוב המשיבה בהוצאות הגנתו ובפיצויים בשל מעצרו ומאסרו, על-פי סעיף 80 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין), נוכח זיכוי בערעור, מחמת הספק, מעבירות בהן הורשע.

ההליכים הקודמים בעניינו של המערער

1. ביום 18.3.2023 הוגש כתב אישום כנגד המערער וכנגד נאשם נוסף (להלן: הנאשם 2), המייחס לכל אחד מהם, לחוד, ביצוע עבירות מין בגיסתם (להלן: המתלוננת), לאורך תקופה, החל משהייתה

בת פחות מ-15 שנה ועד מעט לאחר שמלאו לה 18 שנה. לאחר שמיעת הראיות, ביום 29.4.2013, החליט בית המשפט המחוזי בירושלים (השופטים י' צבן, מ' מזרחי, ר' כרמל) להרשיע את המערער בביצוע בעילה אסורה בבן משפחה לפי סעיף 351(ב) לחוק העונשין, מעשה סדום בבן משפחה לפי סעיף 351(ב) לחוק העונשין, מעשה מגונה בקטין בן משפחה, לפי סעיף 351(ג)(3) לחוק העונשין ולפי סעיף 351(ג)(1) בנסיבות סעיפים 348(א) ו-345(א) לחוק העונשין. כמו כן, הורשע המערער בהפרת הוראה חוקית לפי סעיף 287(א) לחוק העונשין, בשל הפרה של תנאי מעצר הבית בו שהה. לצד הרשעתו של המערער, החליט בית המשפט המחוזי לזכות את הנאשם 2, מחמת הספק, מהעבירות המיוחסות לו כלפי המתלוננת.

בהכרעת דינו, נסמך בית המשפט המחוזי בעיקר על עדותה של המתלוננת, ופילג (בדרך של "פליגין דיבורא") את התייחסותו לעדותה של המתלוננת כלפי המערער ולעדותה כלפי הנאשם 2. כך, קבע בית המשפט המחוזי כי ביחס למערער, גרסתה של המתלוננת גוברת על הקשיים שניתן לייחס לדבריה, בזכות חיזוקים ראייתיים שונים. לעומת זאת, בכל הנוגע לנאשם 2, חרף השקפתו בדבר מהימנותה של גרסת המתלוננת, קבע בית המשפט המחוזי כי לא די בה כדי להביא להרשעתו של הנאשם 2 בעבירות המיוחסות לו כלפי המתלוננת.

על יסוד הכרעת הדין המרשיעה, נגזרו ביום 5.2.2014 על המערער 8 שנות מאסר בפועל, לצד עונש מאסר מותנה ופיצוי למתלוננת בסך של 30,000 ש"ח.

2. ביום 19.3.2014, הגיש המערער, לבית משפט זה, ערעור על הכרעת הדין ועל גזר הדין בעניינו. בד בבד, הגיש המערער בקשה לעיכוב ביצוע עונש המאסר שהוטל עליו, עד למתן הכרעה בערעור שהוגש על-ידו. בהחלטתו מיום 20.3.2014, ובהחלטתו המשלימה מיום 8.4.2014, דחה בית משפט זה (השופט א' שהם) את הבקשה לעיכוב ביצוע עונש המאסר, וזאת בשים לב להערכתו כי סיכויי הערעור אינם טובים במיוחד, וכן לאור תקופת המאסר הממושכת שנגזרה על המערער, חומרת העבירות בהן הורשע, והעובדה כי על-פי הכרעת הדין המערער הפר במספר הזדמנויות את תנאי שחרורו. אשר על כן, המערער החל לרצות, ביום 20.3.2014, את עונש המאסר שנגזר עליו.

משהתברר למערער כי הדין בערעור נקבע ליום 30.4.2015 (כשנה לאחר הגשתו), הגיש המערער בקשה להקדמת מועד הדין. במסגרת הבקשה, הדגיש המערער את פרק הזמן הממושך שחלף מאז התרחשות המעשים המיוחסים לו בהכרעת הדין (כ-11 שנים נכון למועד שנקבע לדין בערעור), והוסיף כי תנאי המאסר קשים במיוחד עבורו, עקב מחלת עור ממנה הוא סובל, אשר השפיעה עליו עוד בשלבי מעצרו. בהחלטה מיום 29.5.2014, דחה בית משפט זה (הרשמת ל' בנמלך) את הבקשה, וקבע כי מועד הדין נקבע בהתאם לאמות המידה המקובלות בהליכים כגון דא, בשים לב לתקופת המאסר הממושכת שנגזרה על המערער וכן לנוכח העומס על יומנו של בית המשפט.

3. ביום 30.4.2015, נידון ערעורו של המערער בפני בית משפט זה (השופטים י' דנציגר, נ' הנדל ו-צ' זילברטל), וביום 9.12.2015, ניתן פסק דין אשר זיכה את המערער, מחמת הספק, מעבירות המין בהן הורשע (להלן: פסק הדין המזכה). בהתאם, בוטל עונש המאסר שנגזר על המערער. הרשעתו של המערער בהפרת הוראה חוקית נותרה על כנה, מאחר שלא ערער עליה, והורשע בה על בסיס הודאתו. בגין עבירה זו, השית בית משפט זה על המערער עונש מאסר מותנה.

במסגרת פסק הדין המזכה, עמד בית משפט זה על כך שאין פגם בעצם השימוש של בית המשפט המחוזי בסמכות המסורה לו, להבחין בין חלקים שונים של עדות המתלוננת ולקבל באופן סלקטיבי רק חלקים מסוימים, אך הבהיר כי בבואו לבצע "פלגין דיבורא", נדרש בית המשפט להציג יסוד מנומק להבחנה בין חלקי העדות. זאת, במיוחד בנסיבות דוגמת המקרה דנן, כאשר חלקים מסוימים בעדות המתלוננת הובילו להרשעתו של המערער וחלקים אחרים הובילו לזיכויו של הנאשם 2 מהעבירות המיוחסות לו כלפיה.

בפסק הדין המזכה, בחן בית משפט זה את הקשיים שנמצאו בעדותה של המתלוננת, ולמולם את החיזוקים לעדותה, באמצעותם נימק בית המשפט המחוזי את ההבחנה בין חלקי העדות. בפרט, התייחס בית משפט זה לקושי שהתעורר בעדות המתלוננת בעניינו של המערער, בכך שבחקירתה בבית המשפט הכחישה במפורש את דבר קיומו של פגם מולד באיבר מינו של המערער, שדבר קיומו הוכח בחוות דעת רפואית, בה נקבע שמדובר בפגם בולט וברור מאוד, אשר לא סביר שמי שקיימה יחסי מין אוראליים עם המערער (כפי שנטען בכתב האישום), לא הבחינה בו.

בית משפט זה קבע כי אמנם, החיזוקים שניתנו לעדות המתלוננת הינם בעלי משקל, אך הדגיש כי "גם בהתאספם יחד, אין די במשקלם כדי לאפשר את הרשעתו של המערער". בית המשפט הוסיף ועמד על כך כי שמורה חשיבות רבה למועד בו קיים המבקש יחסי מין עם המתלוננת (ככל שקיים כאלו). זאת מאחר שקיום היחסים, כאשר מדובר בגיס וגיסתו, אינו אסור, ככל שנעשה בהסכמה, לאחר גיל 16. אשר על כן, נקבע בפסק הדין המזכה, כי מתעורר ספק סביר בדבר קבלת עדותה של המתלוננת, אשר מצדיק לקבל את ערעורו של המבקש ולזכותו מעבירות המין בהן הורשע, מחמת הספק.

הבקשה לפיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין

4. על בסיס זיכויו בערעור, הגיש המערער, ביום 4.12.2022 (כשבע שנים לאחר פסק הדין המזכה), לבית המשפט המחוזי בירושלים, בקשה לחיוב המשיבה בפיצויים ובהוצאות הגנתו, על-פי סעיף 80 לחוק העונשין (להלן: הבקשה). בבקשתו, טען המערער כי נסיבות עניינו מצדיקות פיצוי הן על-פי העילה הראשונה הקבועה בסעיף, לפיה "לא היה יסוד להאשמה", והן על-פי העילה השנייה, לפיה

קיימות בעניינו "נסיבות אחרות המצדיקות זאת".

בבקשתו, פירט המערער כי במסגרת ההליכים נגדו בערכאה הראשונה הוא נאלץ לשהות 13 ימים במעצר מאחורי סורג ובריח, ו-22 חודשים במעצר בית. עוד ציין המערער כי לאחר הרשעתו בבית המשפט המחוזי, ועד לקבלת ערעורו בבית משפט זה, הוא נאלץ לרצות כ-21 חודשי מאסר, וזאת לאחר שבקשותיו לעיכוב ביצוע עונש המאסר ולהקדמת הדיון בערעורו נדחו. כמו כן, התייחס המערער לשורה של נזקים, אשר נגרמו לו ולמשפחתו, לטענתו, עקב ההליכים המשפטיים שנוהלו נגדו ועקב הרשעתו המוטעית, אשר מצדיקים להיעתר לבקשתו.

בהסתמך על נימוקי פסק הדין המזכה, טען המערער כי עדותה של המתלוננת הייתה רצופה סתירות וקשיים, על בסיסם היה על בית המשפט המחוזי לזכותו כבר בהכרעת הדין הראשונה שניתנה בעניינו, ולו מחמת הספק.

על יסוד כל אלה, ביקש המערער מבית המשפט המחוזי לחייב את המשיבה בתשלום סכום של 809,592 ש"ח, הכולל: פיצוי על תקופת שהותו במעצר מאחורי סורג ובריח, במעצר בית (קודם להכרעת הדין בבית המשפט המחוזי) ובמאסר (לאחר וכתוצאה מהרשעתו בבית המשפט המחוזי ועד לפסק הדין המזכה בערעור); חיוב בהוצאות המשפט של המערער ושכר הטרחה ששילם לעורך-דינו; וכן פיצוי בגין הוצאותיו עבור טיפולים רפואיים, פיזיים ונפשיים שעברו בני משפחתו.

5. בתגובתה מיום 19.1.2023, התנגדה המשיבה לבקשת המערער. לטענתה, די בשיהוי הניכר בהגשתה של הבקשה - כשבע שנים לאחר פסק הדין המזכה - כדי לדחותה. לטענתה של המשיבה, הגשתה של הבקשה במועד כאמור, עומדת בניגוד להוראות תקנות 2 ו-4 לתקנות סדר הדין (פיצויים בשל מעצר או מאסר), התשמ"ב-1982 (להלן: תקנות הפיצויים).

לגופה של הבקשה, טענה המשיבה כי בעניינו של המערער לא מתקיימת אף אחת מן החלופות לפסיקת פיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין. לטענת המשיבה, לא נפל כל פגם בהתנהלותה לאורך ההליכים, ובמועד הגשת כתב האישום, התשתית הראייתית שעמדה נגד המערער תמכה בהעמדתו לדין בגין העבירות שיוחסו לו. לגישת המשיבה, הדבר עולה הן מהחלטות הנוגעות למעצר הבית של המערער, במסגרתן נקבע כי ישנן ראיות לכאורה למעשים המיוחסים לו, והן מהכרעת הדין בבית המשפט המחוזי, בגדרה הורשע המערער בכל המיוחס לו, בהסכמתם של שלושת חברי ההרכב. עוד נטען כי אף כאשר זוכה המערער בערעור, הזיכוי נעשה מחמת הספק בלבד.

המשיבה הוסיפה וטענה בתגובתה, כי פסיקת פיצויים על הימים שבהם שהה המערער במעצר עד

להגשת כתב האישום בעניינו, אינה נעשית מכוח סעיף 80 לחוק העונשין, אלא בהתאם לסעיף 38 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ו-1996, אשר גם בתנאיו, לגישה, המערער אינו עומד. כמו כן, נטען כי תקופת שהייתו של המערער במעצר בית, והוצאותיו בגין טיפולים רפואיים, פיזיים ונפשיים, שעברו בני משפחתו, אינם נזקים ברי פיצוי לפי סעיף 80 לחוק העונשין. בכל מקרה, לטענת המשיבה, אין מקום לפיצוי, משלא הוצגו ראיות לקיומם של טיפולים כאלה בבקשה.

6. בהחלטתו מיום 8.6.2023, דחה בית המשפט המחוזי (סגן הנשיא ר' כרמל) את הבקשה, וקבע כי שתי העילות המזכות בפיצוי לפי סעיף 80 לחוק העונשין אינן מתקיימות בעניינו של המערער. בית המשפט המחוזי בחן את הראיות שעמדו בבסיס כתב האישום, וקבע כי לא ניתן לקבוע, בדיעבד, כי לא היה יסוד להאשמתו של המערער, לפי החלופה הראשונה בסעיף 80 לחוק העונשין. לעניין התקיימותן של "נסיבות אחרות המצדיקות" לחייב את המשיבה בפיצויים והוצאות, על-פי החלופה השנייה בסעיף 80 לחוק העונשין, קבע בית המשפט המחוזי כי החקירה בעניינו של המערער נפתחה בתום לב ונוהלה כראוי, וכי ההליך המשפטי בעניינו לא התארך מעבר לנדרש בנסיבות העניין. אף לעניין נסיבותיו האישיות של המערער, פסק בית המשפט כי הנזקים שנגרמו לו אינם חורגים מן "הרע ההכרחי" של ההליך הפלילי בעבירות בהן הועמד לדין.

נוסף על כך, בהחלטתו, נתן בית המשפט המחוזי משקל לעובדה כי פסק הדין המזכה אינו קובע זיכוי מוחלט של המערער, אלא מזכה אותו מחמת הספק בלבד, לאור הקשיים הראייתיים שעלו לאחר שנשמעו הראיות בעניינו. לסיום, העיר בית המשפט המחוזי כי הגשת הבקשה כשבע שנים לאחר הזיכוי סוטה מן הכלל הקבוע בתקנות 2 ו-4 לתקנות הפיצויים, לפיו בקשה מסוג זה צריכה להיות מוגשת מיד לאחר החלטת הזיכוי, או בסמוך ככל הניתן לאחר סיום הדיון.

המערער מיאן להשלים עם החלטה זו, והגיש את הערעור שבפנינו.

טענות הצדדים והדיון בערעור דנן

7. בערעורו, שב המערער על הטענות שהעלה בבקשה, תוך התמקדות בטענותיו לעניין התקיימותן של "נסיבות אחרות המצדיקות" לחייב את המשיבה בתשלום פיצויים, לפי החלופה השנייה הקבועה בסעיף 80 לחוק העונשין. לטענת המערער, שגה בית המשפט המחוזי כאשר החליט להכריע בבקשתו על בסיס הטענות שהועלו בכתב, חרף בקשתו של המערער לקיים דיון בנוכחות הצדדים.

המערער טוען כי בית המשפט המחוזי לא שקל כראוי את הנזקים שנגרמו לו ולמשפחתו כתוצאה מכניסתו למאסר לפרק זמן ממושך, עד למתן פסק הדין המזכה, וזאת חרף ניסיונותיו של המערער

לצמצם את הנזקים בבקשותיו לעיכוב ביצוע גזר הדין ולהקדמת מועד הדיון בערעור. לטענת המערער, עצם הימשכות ההליכים בעניינו, ושהייתו במאסר במהלך תקופה זו, תומכים בקבלת הבקשה.

המערער מפרט את הנזקים שלטענתו נגרמו, לו ולמשפחתו, כתוצאה מניהול ההליכים בעניינו ומהרשעתו. בתוך כך, נטען כי המערער סובל ממחלות שונות שלא זכו לטיפול מתאים מצד שירות בתי הסוהר, כך שנגרמו לו סבל רב ונזקים רפואיים. לצד זאת, טוען המערער כי העמדתו לדין והרשעתו בעבירות מין במשפחה גרמו לפגיעה קשה בשמו הטוב, לקלון חברתי ולהדרה חברתית וכלכלית, שלו ושל משפחתו, מהקהילה אליה השתייכו, וכן לנתק בין משפחתו הקרובה לבין הוריה של רעייתו. בין היתר, מתייחס המערער לכך שבשל תנאי מעצר הבית, נאלצה המשפחה להעתיק את מקום מגוריה, ובכך נגרמה פגיעה קשה לילדיו ולרעייתו. המערער מוסיף וטוען לקשיים כלכליים ניכרים אליהם נקלע עקב הוצאות הגנתו, וכן בשל שהייתו הממושכת במעצר בית ובמאסר, שפגעה ביכולתו לפרנס את משפחתו. לטענת המערער, אלה הובילו לכך שמיד לאחר ששוחרר ממאסרו, המערער הוכר על-ידי המוסד לביטוח לאומי כסובל מ-25% נכות על בסיס נפשי.

לצד זאת, טוען המערער לטעות בהסתמכותו של בית המשפט המחוזי על הגדרת טיב הזיכוי בפסק הדין המזכה כזיכוי מחמת הספק. לעמדת המערער, בפסק הדין המזכה נקבע במפורש כי ניתוח הראיות וקביעת מהימנותן בהכרעת הדין נעשו באופן שגוי, ובהתבסס על כך זוכה המערער מעבירות המין בהן הורשע. על כן, נטען כי זיכוי נדיר מעין זה מהווה כשלעצמו נסיבה חריגה, שאינה זהה למצב של זיכוי מחמת הספק, ובנסיבות המקרה הייחודיות, מצדיקה פסיקת פיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין.

8. מנגד, בעיקרי הטענות מטעמה, טענה המשיבה כי דין הערעור להידחות. המשיבה שבה אף היא על הטענות שהעלתה בתגובתה לבקשה בפני בית המשפט קמא, ומוסיפה כי בצדק דחה בית המשפט המחוזי את בקשת המערער, שכן זו אינה מגלה בסיס לפסיקת פיצויים לפי אף אחת מהעילות הקבועות בחוק.

לטענת המשיבה, קבלת הבקשה דנן משמעה קביעת כלל גורף לפיו די בעצם השהייה במעצר או במאסר לתקופה ממושכת כדי להצדיק מתן פיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין, אף כאשר לא נפל פגם באופן ניהול ההליכים. כלל כזה, לגישת המשיבה, אינו רצוי, ואינו תואם את הדרך בה יושם סעיף 80 לחוק העונשין בפסיקתו של בית משפט זה.

עוד נטען, כי התנהלותו של המערער תרמה להתארכותם של ההליכים בעניינו. זאת, הן בבקשות דחייה רבות שהוגשו מטעם המערער בשלב הטיעונים לעונש, והן בבחירתו להעלות טענה מרכזית לקושי בעדות המתלוננת, בדבר קיומו של מום באיבר מינו, רק בשלב חקירתו בבית המשפט. לטענת המשיבה, הדבר מנע ממנה לברר את האמת כבר בשלבים המוקדמים של ההליך, אף לפני שהוגש

כתב האישום נגד המערער.

לגישת המשיבה, הנזקים להם טען המבקש בבקשתו אינם חריגים ביחס לנזקים שעשויים להיגרם למי שהועמד לדין וניהל הליך פלילי ממושך, כך שהם אינם מצדיקים פיצוי לפי סעיף 80 לחוק העונשין. יתרה מזו, המשיבה טוענת כי במהלך שהייתו של המערער במעצר בית, התאפשרו לו יציאות רבות לצרכיו השונים, באופן שיש בו כדי לצמצם את הנזקים להם טען בבקשתו.

9. ביום 8.7.2024, התקיים בפנינו דיון בערעור. בהתייחס להערותינו לעניין השיהוי הכבד בהגשת הבקשה, הסביר בא-כוח המערער כי לאחר שחרורו של המערער ממאסרו, היה המערער שרוי במצב נפשי קשה, ונדרש להתמודד עם קשיים כלכליים נכבדים, כך שלאורך שנים כלל לא חשב על האפשרות להגיש בקשה לקבלת פיצוי ושיפוי על הוצאותיו.

דיון והכרעה

10. לאחר ששקלתי את טיעוני הצדדים, אקדים ואומר כי הגעתי לכלל מסקנה כי דין הערעור להידחות, וכך אציע גם לחבריי לעשות.

11. סעיף 80 לחוק העונשין מקנה לנאשם שזוכה זכות לעתור לבית המשפט לקבלת פיצויים בעד תקופת מעצרו או מאסרו, ולפסיקת הוצאות הגנתו. כך, קובע הסעיף כי:

"(א) משפט שנפתח שלא דרך קובלנה וראה בית המשפט שלא היה יסוד להאשמה, או שראה נסיבות אחרות המצדיקות זאת, רשאי הוא לצוות כי אוצר המדינה ישלם לנאשם הוצאות הגנתו ופיצוי על מעצרו או מאסרו בשל האשמה שממנה זוכה, או בשל אישום שבוטל לפי סעיף 94(ב) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982 בסכום שייראה לבית המשפט; במשפט שמנהל קובל רשאי בית המשפט להטיל על הקובל תשלום כאמור.

(ב) שר המשפטים רשאי לקבוע בתקנות, באישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, סכומי מקסימום להוצאות ולפיצויים האמורים.

(ג) החלטת בית המשפט לפי סעיף זה ניתנת לערעור כפסק דין בפלילים."

כפי שעולה מלשון הסעיף, זכותו של נאשם שזוכה, לפי סעיף 80 לחוק העונשין, הינה זכות יחסית. כקבוע בסעיף 80 לחוק העונשין, פיצויים והוצאות מכוחו יינתנו בהתאם לשיקול דעתו של בית המשפט,

ורק בתנאי שהוכח קיומה של אחת משתי העילות החלופיות הקבועות בו: העילה הראשונה, לפיה "לא היה יסוד להאשמה"; או העילה השנייה, כאשר ראה בית המשפט "נסיבות אחרות המצדיקות זאת" (ע"פ 8724/23 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 17 לפסק דינו של השופט ד' מינץ (24.6.2024)).

יצוין, כי סדרי הדין בהליך הבקשה לפי סעיף 80 לחוק העונשין הוסדרו בתקנות הפיצויים, אותן התקין שר המשפטים מכוח סעיף 80(ב) לחוק העונשין. כמו כן, נקבע בפסיקתנו כי התערבות ערכאת הערעור בהחלטות הערכאות הדיוניות בבקשות לפי סעיף 80 לחוק העונשין, תיעשה במשורה ובמקרים חריגים בלבד (ע"פ 1986/22 רבינוביץ נ' מדינת ישראל - תביעות עיריית תל אביב, פסקה 11 לפסק דיני (15.11.2022)). עוד נקבע כי יינתן משקל ל-"תחושת הבטן" של הערכאה הדיונית בשאלה אם יש הצדקה לפסיקת פיצויים לנאשם שזוכה (ע"פ 5928/19 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 14 לפסק דינו של השופט ד' מינץ (5.10.2021)).

12. ודוקו, זכותו של נאשם שזוכה לבקש פיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין אינה שוללת את זכותו לתבוע את נזקיו במסלול של תביעה אזרחית, מכוח עילות התביעה בנזיקין, ככל שאלה עומדות לו בנסיבות העניין (ע"פ 11024/02 מנצור נ' מדינת ישראל, פסקה 4 לפסק דינה של השופטת א' חיות (9.10.2003)). שני מסלולי התביעה, המתקיימים זה לצד זה, נבדלים זה מזה הן במהותם והן בפרוצדורה המסדירה את אופן ניהולם.

כך, למשל, בשונה מתביעה לפי עוולת הרשלנות, כדי לזכות בפיצויים מכוח סעיף 80 לחוק העונשין, הנאשם שזוכה אינו נדרש להוכיח התרשלנות מצד רשויות התביעה או האכיפה (זאת, למצער לפי העילה השנייה הקבועה בסעיף 80 לחוק העונשין). מאידך גיסא, פסיקת פיצויים מכוח סעיף 80 לחוק העונשין נתונה, כאמור, לשיקול דעתו של בית המשפט, ומותנית בתנאים שונים, שאינם מגבילים את זכותו של נאשם שזוכה בתביעה אזרחית בנזיקין. כך, בין היתר, הסעד לו זכאי נאשם שזוכה לפי סעיף 80 לחוק העונשין מוגבל לפיצויים בגין ימי מאסר או מעצר, ככל שהיו כאלה, ולהחזר הוצאות הגנה בלבד, והסכומים שרשאי בית המשפט לפסוק בגין כל אחד מאלה מוגבלים לסכומים מרביים הקבועים בתקנות הפיצויים.

בנוסף, יש להגיש בקשה לפיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין "עם תום הדיון בעניינו של המבקש, או למצער בסמוך לכך" (ע"פ 2255/15 אגבריה נ' מדינת ישראל, פסקה 9 לפסק דינו של השופט מ' מזוז (22.3.2016) (להלן: עניין אגבריה)). זאת, להבדיל מתביעה בנזיקין, שניתן להגישה, ככלל, עד שבע שנים מהיום שבו נולדה עילת התביעה, ובהתאם לדיני ההתיישנות (סעיף 5(1) לחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958).

13. הרעיון העומד בבסיס מאפייניו הייחודיים של מסלול הפיצוי לפי סעיף 80 לחוק העונשין, מצוי בתכליתו לשמש כלי מהיר ופשוט להכרעה בבקשה לפיצויים, שכלל אינו מצריך שמיעה מחודשת של ראיות, ומתבסס על שיקול דעתו של בית המשפט שדן בהליך העיקרי הפלילי בעניינו של הנאשם שזוכה (רע"א 7801/20 רפאלוב נ' מדינת ישראל, פסקה 22 לפסק דינה של השופטת י' וילנר (13.1.2022); עניין אגבריה, בפסקה 9 לפסק דינו של השופט מ' מזוז; ע"פ 4466/98 דבש נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(3) 73, 106-107 (2002) (להלן: עניין דבש)).

בהתאם לתכלית זו, בולט הגיונה של הדרישה להגיש את הבקשה לפיצויים מיד או בסמוך לאחר זיכוי של הנאשם, על מנת לאפשר הכרעה מהירה בבקשה על-ידי אותו המותב שדן בהליך הפלילי העיקרי, לאור היכרותו העמוקה עם פרטי המקרה וחומר הראיות, לרבות התרשמותו הבלתי אמצעית מהעדים ומהתנהלות הצדדים לאורך ההליך (בג"ץ 2428/99 מדינת ישראל נ' דוויק שופט בית-המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו, פ"ד נד(1) 688, 693 (2000); ע"פ 9006/20 ג'בר נ' מדינת ישראל, פסקה 18 לפסק דינו של השופט א' שטיין (19.1.2022)).

התכלית האמורה אינה מתקיימת, כאשר הבקשה לפיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין מוגשת זמן רב לאחר סיום ההליכים בעניינו של הנאשם שזוכה. בראש ובראשונה, עיכוב בהגשת הבקשה עלול לסכל מבחינה מעשית את האפשרות שאותו מותב שדן בהליך העיקרי ידון בבקשה לפיצויים, אם במהלכו של פרק זמן זה יסיימו השופטים שדנו בהליך הפלילי העיקרי את תפקידם. יתרה מזו, אף אם אותו המותב יוכל לדון בבקשה, ככל שפרק הזמן שיחלוף מאז תום ההליכים יהא ממושך יותר, יהיה בכך כדי להרחיב ולהאריך את הליך הדיון בבקשה, שכן המותב יאלץ להידרש מחדש לחומר הראיות ולהתנהלותם של הצדדים בהליך שהתרחש לפני זמן רב. זאת, חלף ניהולו של הליך קצר ויעיל, שאינו אלא נספח להליך הפלילי העיקרי, בהתאם לייעודו.

בנוסף לכל אלה, עצם קיום הדיון בבקשה לפי סעיף 80 לחוק העונשין, לאחר פרק זמן ניכר מהזיכוי, חורג מתכליתה של הוראת הדין והפרוצדורה המקוצרת לניהול הדיון בה, כפי שעמדנו עליה לעיל.

אמנם, אין בנמצא הגדרה של פרק הזמן הסביר להגשת בקשה לפי סעיף 80 לחוק העונשין, אך בעניין אגבריה נקבע בנוגע להשתהות המערערים בהגשת הבקשה באותו עניין, שהוגשה שנתיים ושמונה חודשים לאחר שהמדינה חזרה בה מכתב האישום נגד המערערים, כי "מבלי צורך לקבוע מסמרות מהו פרק הזמן שייחשב לסביר לענין זה, ברי כי בקשה שהוגשה שנתיים ושמונה חודשים לאחר תום הדיון איננה בקשה שהוגשה תוך זמן סביר" (ההדגשה במקור - י' כ'; עניין אגבריה, בפסקה 10 לפסק דינו של השופט מ' מזוז).

14. בענייננו, הבקשה לפיצויים הוגשה ימים בודדים בטרם מלאו שבע שנים ממועד מתן פסק הדין המזכה. על-פי הרציונל המתואר לעיל, ובהשוואה לעובדותיו של עניין אגבריה, ברי כי הגשת הבקשה

לאחר שבע שנים אינה סבירה ולוקה בשיהוי כבד ביותר.

טענותיו של המערער לעניין השיהוי בהגשת בקשתו לפיצויים הועלו לראשונה בדיון בערעור שבפנינו, בתשובה לשאלות שהפנינו לבא-כוחו, וסבורני כי לא ניתן בהן מענה מספק לפרק הזמן הארוך שחלף בין פסק הדין המזכה לבין מועד הגשת הבקשה: בא-כוחו של המערער התייחס בכלליות לקשיים נפשיים וכלכליים מהם סבל המערער לאחר שחרורו מן המאסר הממושך. עם זאת, טענות אלה נטענו בעלמא, מבלי שהובהר כיצד קשיים אלה גרמו לעיכוב של שנים בהגשת הבקשה.

כאמור, הדרישה להגשת הבקשה לפיצוי על-פי סעיף 80 לחוק העונשין בסמוך לאחר פסק הדין המזכה, הינה מהותית לקידום תכליתו של ההליך לפי סעיף 80 לחוק העונשין, ככלי מהיר ויעיל להכרעה בשאלת הפיצויים לנאשם שזוכה, וכנגזרת ישירה של הדיון בהליך הפלילי העיקרי. אף אם בעובדה שהשופט שדן בבקשתו של המערער ישב בהרכב השופטים שדן בהליך הפלילי העיקרי בעניינו, יש כדי להקהות מעט מהקושי הנ"ל, הבקשה נדונה רק בחלוף שנים ארוכות ממועד סיומו של ההליך העיקרי, באופן שאינו משרת את תכליתה.

סבורני כי ייתכנו נסיבות קיצוניות במיוחד שיצדיקו דיון בבקשה לפיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין חרף הגשתה בשיהוי כבד, אך לא מצאתי כי נסיבות כאלה מתקיימות במקרה דנן.

אשר על כן, משהיה מקום לדחות את הבקשה שהוגשה, על הסף, בשל השיהוי הרב בו הוגשה, הגעתי למסקנה כי דין הערעור שבפנינו להידחות.

15. מבלי לגרוע מהאמור לעיל, ובבחינת למעלה מן הצורך, אבקש להתייחס להלן לנקודה שהינה בעלת חשיבות להשקפתי, אשר עלתה מנסיבות העניין דנן, ומאחד מטיעוניו של המערער.

העמדתו של אדם לדין חושפת אותו לפגיעות שונות, הנלוות לניהול ההליך הפלילי בעניינו (ע"פ 310/14 ודיע נ' מדינת ישראל, פסקה 11 לפסק דינה של השופטת ע' ברון (17.6.2015)). נפסק זה מכבר כי: "יהיו תוצאות ההליך אשר יהיו, עצם העמדתו של אדם לדין עלולה לשאת עימה פגיעה בזכויות היסוד של הפרט, ובכלל זה בכבוד האדם, בחופש העיסוק שלו, בפרטיותו, בשמו הטוב וכשהעמדה לדין כרוכה במעצר - גם בחירותו" (ע"פ 5923/07 שתיאוו נ' מדינת ישראל, פסקה 9 לפסק דינה של השופטת ע' ארבל (6.4.2009) (להלן: עניין שתיאוו)). בנוסף, ההליך הפלילי כרוך לא פעם בעלויות כספיות ניכרות, לצד ובנוסף לפגיעה אפשרית ביכולת ההשתכרות של הנאשם, במהלכו ולעיתים גם אחריו (שם). פגיעות אלה נתפסות כ-"רע הכרחי" של ההליך הפלילי, שהוא בלתי נמנע, בשל היותו תוצר לוואי של מילוי חובתה של המדינה לאכוף את חוקיה ולהעמיד לדין את אלו המפרים אותם. יפים לעניין זה דבריו של השופט א' גולדברג, בפסק הדין בעניין רייש:

"נקודת המוצא הראויה היא כי האינטרס הציבורי של אכיפת החוק והשלטתו, מחייבים העמדתו לדין של מי שיש כנגדו ראיות מספיקות כי פגע בנורמה הפלילית. בהגשמת אינטרס זה נחשף הפרט, כהכרח בל יגונה, לפגיעה בזכויותיו. הסיכון כי נאשם ייחשף לפגיעות הכרוכות בניהול ההליך הפלילי נגדו, ולבסוף יצא זכאי בדין, הובא בחשבון מראש, והינו בגדר סיכון מחושב. סיכון כזה מתחייב מטיבו של המנגנון הפלילי, שרק בסופו מכריע בית-המשפט באשמתו, או בחפותו, של הנאשם. השלמת החברה עם סיכון כזה הינה תולדה של אינטרס ציבורי גובר, הוא הצורך באכיפת החוק, כדי לקיים חברה תקינה" (ע"פ 7826/96 רייש נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(1) 490, 481 (1997) (לעיל והלן: עניין רייש)).

יחד עם זאת, נאשם שזוכה מהעבירות שיוחסו לו בכתב האישום, אינו נושא, בשל המעשים שיוחסו לו, באחריות לפגיעות שנלוו להליך הפלילי אליו נכנס בעל כורחו. לפיכך, על פני הדברים, ניתן היה לסבור כי אין מקום להטיל על נאשם שזוכה את עלויות הנזקים שנגרמו לו כתוצאה מההליך הפלילי בעניינו, ועל כן ראוי לקבוע, כברירת מחדל, פסיקת פיצויים לכל נאשם שזוכה. גם לאפשרות זו התייחס השופט א' גולדברג בפסק דינו בעניין רייש, בצינו כי:

"...מכך שקיים צורך ציבורי באכיפת החוק לא מתחייבת המסקנה כי את העלויות הנלוות להפעלת מערכת זו יש לגלגל על הנאשם שזוכה ולא על הציבור. מבחינת הדין הרצוי ראוי היה להרחיב את הזכות להוצאות ולפיצוי לכל נאשם שיצא זכאי בדינו, יהא הטעם לזיכוי אשר יהא. משלא הוכחה אשמתו של הנאשם במידה הנדרשת בפלילים, והוא יוצא זכאי בדינו, הרי שחזקת חפותו שהייתה קיימת טרם המשפט, לא נסתרה. אם העמידה אותו המדינה לדין ולא עלה בידה להוכיח את אשמתו, עליה לפצותו על ההוצאות שגררה אותו להן ועל הסבל שסבל במעצר או במאסר" (שם, בעמ' 490-491).

וראו גם את התייחסותו של השופט מ' חשין להגינה של עמדה זו, בפסק דינו בעניין דבש:

"במקום שבו מסתיים הליך פלילי בהרשעה, נבלעים ונטמעים בהרשעה כל פגעים אלה הפוגעים בנאשם. על מקרה מעין זה ייאמר כי פגעים אלה היו - בכפיפות לעקרון המידתיות - הכרח־לא יגונה, שבלעדיהם לא היה ניתן לצייר הליך פלילי ראוי לשמו. לא כן הוא במקום שבו מחליט בית־המשפט לזכות נאשם. במקרה של זיכוי מתעורר לחיים עקרון ההשבה לקדמות על שלוחותיו; מתעורר לחיים - ותובע כי יעשה והמצב יושב לקדמתו: השבה לקדמות בעין; השבה לקדמות בערך ובקירוב; השבה לקדמות על דרך של פיצוי. כך דין במקומות אחרים במשפט. כך, יטען הטוען, ראוי שיהא בענייננו־שלנו אף־הוא" (עניין דבש, בעמ' 100-101).

16. ברם, קיימים גם טעמים טובים נגד אימוצו של כלל כאמור. בתוך כך, ניתן למנות את החשש כי פסיקת פיצויים לכל נאשם שזוכה תטיל על הקופה הציבורית נטל כבד ממשוא. בנוסף, נוכח המשאבים התקציביים המוגבלים, אימוץ כלל רחב מדי עלול להביא להרתעת יתר של רשויות התביעה ממילוי חובתן, ולרפות את ידיהן מהגשת כתבי אישום, גם כשהדבר מתבקש לאור חומר הראיות לכאורה (עניין רייס, בעמ' 491; עניין דבש, בעמ' 101; עניין שתיאוו, בפסקה 10 לפסק דינה של השופטת ע' ארבל).

17. באיזון בין השיקולים מכאן ומכאן, בחר המחוקק בנקודת המוצא לפיה עצם הזיכוי בדין אינו מקנה לנאשם זכות לפיצויים (ע"פ 5851/19 מדינת ישראל נ' אברג'ל, פסקה 9 לפסק דינו של השופט ד' מינץ (2.2.2020) (להלן: עניין אברג'ל)). כך, לפי סעיף 80(א) לחוק העונשין, בית המשפט רשאי, אך לא חייב, לפצות נאשם שזוכה, אם הוכח בפניו קיומה של אחת משתי העילות החלופיות הקבועות בסעיף - העילה שלפיה "לא היה יסוד להאשמה", או העילה שעניינה "נסיבות אחרות המצדיקות זאת" (ע"פ 5097/10 בוגנים נ' מדינת ישראל, פסקה 16 לחוות דעתו של השופט ח' מלצר (15.1.2013) (להלן: עניין בוגנים)). הנה כי כן, תוצאתו של הכלל הקבוע בסעיף 80 לחוק העונשין, הינה כי:

"במקום שהתביעה נהגה בסבירות ובזהירות ראויה, כראוי לתביעה, לא נאמר כי לא היה יסוד להאשמה גם אם בערבו של יום יצא נאשם זכאי בדינו. במקום זה נאמר - בכפיפות לעילה השנייה - כי הנזק והצער ינוחו על מקומם, ובלשון השאולה ממקום אחר נאמר: The loss lies where it falls" (עניין דבש, בעמ' 89).

18. בענייננו, סבורני כי צדק בית המשפט המחוזי בקבעו כי היה יסוד מלכתחילה להגשת כתב האישום בעניינו של המערער, וזאת בהתאם לנימוקיו המפורטים של בית המשפט המחוזי בעניין זה, כפי שתוארו לעיל, המקובלים גם עליי. התוצאה היא שהחלופה הראשונה הקבועה בסעיף 80 לחוק העונשין - "לא היה יסוד להאשמה" - אינה מתקיימת בנסיבות דנן. כמו כן, אינני סבור כי בטעמים עליהם עמד המערער בערעורו, המתייחסים לנסיבותיו האישיות של המערער, יש, כשלעצמם, כדי להוות "נסיבות אחרות" המצדיקות פסיקת פיצויים לפי החלופה השנייה הקבועה בסעיף 80 לחוק העונשין. זאת, שכן בערעורו מתמקד המערער בעצם שהותו במעצר בית ובמאסר, וכן בנכותו הנפשית, אולם לא עלה בידו להוכיח כי מקורה של הנכות הנפשית בהליך הפלילי, ובמענה לשאלתנו בדיון אישר בא-כוח המערער כי אין בידו ראיה כי נכות זו מקורה במאסרו של המערער או בהליך הפלילי שנוהל בעניינו.

יחד עם זאת, לדעתי, עניינו של המערער משקף סוג של נסיבות, אשר בהתקיימותן יש כדי להוות שיקול כבד משקל כאשר נבחנת בקשה לפסיקת פיצויים על-פי החלופה השנייה הקבועה בסעיף 80 לחוק העונשין - "נסיבות אחרות המצדיקות זאת", ולהלן אעמוד על הדברים בהרחבה.

19. הנסיבות הרלוונטיות בהקשר שיבואר להלן הינן: ראשית, המבקש הורשע בערכאה הראשונה (בעניינו - בבית המשפט המחוזי), וזוכה במסגרת ערעור על הכרעת הדין (בעניינו - בבית משפט זה). שנית, ההכרעה בערעור לא נסמכה על ראיות חדשות, טיעונים שלא נטענו בפני הערכאה הראשונה או שינוי בחקיקה או בהלכה הפסוקה. שלישית, עקב ההרשעה בערכאה הדיונית, החל המבקש לרצות עונש מאסר מאחורי סורג ובריח. רביעית, המבקש מיצה, באופן סביר, בהתאם לנסיבות, את זכויותיו לעתור לעיכוב ביצוע עונש המאסר שהוטל עליו ולזירוז הדיון בערעור.

סבורני כי במקרה שבו התקיימו כל הנ"ל, נסיבות אלה, ככלל, מהוות טעם כבד משקל לקבלת בקשה לפסיקת פיצויים על-פי סעיף 80 לחוק העונשין, בכל הנוגע לנזקים שנגרמו למבקש ולהוצאות המשפטיות שהוציא לאחר הרשעתו בערכאה הדיונית, ועד לזיכויו בערכאת הערעור.

20. המיוחד במקרה שבו מתקיימות הנסיבות שנזכרו לעיל, מצוי בעובדה כי מאחר שלא היה כל שינוי בדין, בראיות או בטיעונים שעמדו בפני ערכאת הערעור, פסק דינה של ערכאת הערעור מלמד כי להכרעת הדין שניתנה בערכאה הדיונית לא היה מקום (כך על-פי קביעתה של ערכאת הערעור) כבר בעת שניתנה, כך שיסודה בטעות של הערכאה הדיונית. כלומר, בנסיבות אלו, הכרעתה של ערכאת הערעור משמעה קביעה כי הערכאה הדיונית טעתה בהכרעת הדין, ומסיבה זו נשא המבקש בעונש המאסר (במאמר מוסגר יוער כי אלו הם פני הדברים במישור המשפטי, שהוא הרלוונטי לעניינו. במישור שאינו משפטי, שמור החופש לסבור, בכל מקרה, שדעתה של הערכאה הראשונה היא זו שדווקא משכנעת יותר).

כאמור, במצב הדברים הרגיל, נאשם שהועמד לדין נושא לבדו בנזק שנגרם לו עקב ההליך הפלילי, וזאת אף אם זוכה מהעבירות בהן הואשם, ואף אם לא נפל כל פגם בהתנהגותו לאורך ההליך. ברירת מחדל זו קובעת קביעה קשה ומאוד לא טריוויאלית, בפרט עבור הנאשם שזוכה, שעשוי לסבול מנזקים כבדים ביותר עקב ההליך שנוהל כנגדו, אליו נכנס בעל כורחו. יחד עם זאת, זהו הדין, הקבוע בסעיף 80 לחוק העונשין, אשר נסמך על האיזון בו בחר המחוקק בין השיקולים המפורטים לעיל.

ברם, תוצאת הכלל בסעיף 80 לחוק העונשין הינה שונה, לדעתי, כאשר מוסיפים לאיזון הקבוע בו את הנסיבות עליהן עמדתי לעיל, מהן עולה כי הרשעתו של הנאשם, ומאסרו עקב ולאחר הרשעה זו, יסודם במה שנקבע, בדיעבד, כטעות של הערכאה הדיונית. סבורני כי כאשר זוהי התמונה, קשה יותר לקבוע כי "הנזק והצער ינחו על מקומם", כלשונו הציורית של השופט מ' חשין בעניין דבש, ולהותיר את מי שנמצא בדיעבד שהורשע, בשל טעות, לשאת, לבדו, בתוצאות ההרשעה. בנסיבות כאלה, סבורני כי ישנו טעם בעל משקל שדווקא הציבור בכללותו הוא שישא, ככלל, בנזקים שנגרמו לנאשם, לאחר ועקב ההרשעה ועד להפיכתה בערעור.

ודוקו, עסקינן בנדבך שאינו מתקיים כאשר הנאשם מזוכה בדין בערכאה הראשונה. עצם זיכוי של הנאשם על-ידי הערכאה הדיונית, ואפילו בזיכוי "מלא", שאינו מחמת הספק, אינו מלמד, כלל ועיקר, כי העמדתו לדין או ניהול ההליך הפלילי כנגדו מקורם בטעות של רשויות התביעה. זאת, שהרי רשויות התביעה מגישות כתבי אישום ומנהלות הליכים פליליים על יסוד הערכתן בדבר קיומו של סיכוי סביר להרשעה, על-פי הראיות שבפניהן. לפיכך, גם אם לבסוף מתברר כי אותו סיכוי סביר לא התממש, והנאשם זוכה, לא ניתן להסיק מכך כי רשויות התביעה טעו.

לא כך, כאמור, בנסיבות עליהן עמדתי לעיל, שכן בנסיבות אלו קיימת קביעה, בדיעבד, במסגרת הכרעתה של ערכאת הערעור, כי הנזק שסבל הנאשם, לאחר שהורשע בדין ועד שהתקבל ערעורו, מקורו בטעות בהכרעת הדין.

על כן, בהתקיים הנסיבות אלה, סבורני כי בהתאם להגיונה של החלופה השנייה הקבועה בסעיף 80 לחוק העונשין ("נסיבות אחרות המצדיקות זאת"), קמה הצדקה לכאורית לכך שהמדינה תשיב את הגלגל לאחור, ככל האפשר, במובן פסיקת פיצוי על הנזקים הישירים שנגרמו לנאשם עקב הרשעתו בדין בערכאה הדיונית (קרי - ממועד ההרשעה ועד לזיכוי בערעור. ויובהר כי ייתכן והנאשם יצליח להראות כי הוא זכאי גם לפיצויים בגין נזקים שנגרמו לו מוקדם יותר, ככל שהיה זכאי לפיצויים אלה לפי סעיף 80 לחוק העונשין, לו הייתה הערכאה הדיונית מזכה אותו מלכתחילה).

21. בשלב זה, אבקש להדגיש שתי נקודות, שהנני רואה אותן כרבות חשיבות לענייננו, שמא דבריי לעיל יובנו שלא כהלכה:

הראשונה - המצב בו ערכאת הערעור מקבלת ערעור על פסק דין של הערכאה הדיונית (בענייננו - הכרעת דין המרשיעה את הנאשם), אינו מלמד, בשום אופן, על תקלה כלשהי בהליך השיפוטי. זהו בדיוק המהלך התקין, שעוצב בדין, בעצם קיומה של ערכאת ערעור ובמהותה של זכות הערעור.

השנייה - עמדתי לעיל אינה מבוססת, חלילה, על השקפה לפיה כאשר מתקבל ערעור בנסיבות כאמור, משמעו מציאת "אשם" כלשהו בפועלה של הערכאה הדיונית (בוודאי שלא, ואפילו לא על דרך האסוציאציה, רשלנות כלשהי). עמדתי מבוססת על השקפתי בדבר היישום המוצדק של הוראות סעיף 80 לחוק העונשין, וגבולות היישום של הגישה לפיה על הנאשם לבדו לשאת ב-"רע ההכרחי" של עצם קיום הליך פלילי כנגדו, גם אם זוכה לבסוף בדין.

בבסיס השקפתי לעיל ההתמקדות בנידון ובנזק שנגרם לו עקב ניהול ההליך הפלילי כנגדו ומאסרו. לשיטתי, השאלה, בהקשר דנן, אינה האם ניתן למצוא אשם שדבק בגורם כלשהו, שהוא שגרם לנזקי

הנאשם, אלא בהקצאת הסיכון לנשיאה בנזק, מקום שבו הנזק אירע. קרי, האם בהתקיים הנסיבות עליהן עמדתי לעיל, מן הראוי שהנאשם שזוכה יישא בנזק לבדו, או שמא יש להעביר את הנטל לכתפי הציבור כולו, כאשר המאשימה, כמי שבפועלה - גם אם כדן ובלא כל התרשלות - הסבה לנאשם את הנזק האמור.

22. סבורני כי גישתי, כאמור לעיל, מתבקשת גם כאשר נבחנים שני הטעמים העיקריים שהובאו להצדקת שלילת פיצויים מנאשם שזוכה - החשש מהשפעה כבדה מנשוא על הקופה הציבורית, והחשש לריפוי ידיהן של רשויות התביעה מהגשת כתבי אישום, גם כשהנסיבות מצדיקות זאת.

לעניין הטעם הראשון - החשש להכבדה על הקופה הציבורית - אציין כי אף מבלי לבדוק את הנתונים מבחינה אמפירית, דומה כי מספר המקרים שבהם מתקיימות הנסיבות הייחודיות עליהן עמדתי לעיל, ונאשם שהורשע על-ידי הערכאה הדיונית מזוכה בערעור מבלי שהיה כל שינוי בנסיבות, הוא מועט. עוד אזכיר כי אף כאשר מתקיימות נסיבות אלה, לגישתי, הדבר עשוי להצדיק פסיקת פיצויים רק בגין התקופה שלאחר הרשעתו של הנאשם בערכאה הדיונית - ואף זאת לא בכל המקרים. על כן, נדמה כי החשש שפסיקת פיצויים בנסיבות אלה תעיק עד מאוד על הקופה הציבורית, אינו כבד.

אשר לטעם השני - חשש מהרתעת רשויות התביעה מהגשת כתבי אישום כאשר הנסיבות מצדיקות זאת - סבורני כי גם בהקשר זה החשש נחלש במידה ניכרת. זאת, ראשית, מפני שכיחות הנמוכה של הצטברות הנסיבות בהן עסקינן, כפי שהוסבר לעיל. ושנית, מפני שההרשעה בערכאה הראשונה מרחיקה את האפשרות שייקבע שרשויות התביעה נהגו שלא כהלכה בעצם הגשת כתב האישום. כך גם, קשה לסבור כי ימצאו מקרים (ובוודאי לא מקרים רבים), בהם ניתן יהיה לבקר את רשויות התביעה על כך שביקשו להגן על הכרעת דין מרשיעה בפני ערכאת הערעור, במיוחד כאשר לא חל כל שינוי בנסיבות.

23. סיכום הדברים עד לכאן: על יסוד האמור לעיל, סבורני כי ראוי לקבוע שמקרה שבו נאשם הורשע בערכאה הדיונית, נשא עונש מאסר בעקבות כך, ולבסוף זוכה בערעור עקב הקביעה שבהכרעת הדין נפלה טעות, הינו מקרה מובחן שיש בו, כשלעצמו, כדי להוות שיקול כבד משקל כאשר נבחנת בקשה לפסיקת פיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין. כפי שהודגש לעיל, השיקול המרכזי בקביעת כלל זה אינו נעוץ בהטלת אשם ברשויות התביעה או בערכאה הדיונית אשר הרשיעה את המבקש, אלא בהשקפה המתמקדת במבקש, ובנזק הממשי שהסב לו ההליך הפלילי. להשקפתי, אף אם טעויות ממין זה הינן חלק מתחייב ובלתי נמנע של ההליך הפלילי, מקום בו מתברר, בדיעבד, כי אדם הורשע בשל טעות, שיקולי צדק מצדיקים לשקול בכובד ראש שמא עובדה זו, בראיית מכלול הנסיבות, מצדיקה כי המדינה תישא בנזק שנגרם החל ממועד הרשעתו ואילך.

24. לפני סיום אבקש להדגיש, כי במסגרת האמור לעיל ציינתי כי להשקפתי, המקרה המובחן בו עסקינן מהווה, כשלעצמו, שיקול כבד משקל במסגרת ההכרעה בבקשה לפסיקת פיצויים. מדברים אלה אין ללמוד כי כעניין קטגורי, בכל מקרה שבו נאשם הורשע על-ידי הערכאה הדיונית, ריצה עונש מאסר, ולבסוף זוכה בערעור - יש לפסוק לזכותו פיצויים מכוח סעיף 80 לחוק העונשין. גם במקרים מהסוג בו עסקינן, עשויים להיות שיקולים שונים אשר יצדיקו להימנע מפסיקת פיצויים, כמו גם כאלו אשר יחזקו את הנטייה לפסוק פיצויים. ברם, אין בכוונתי לעמוד להלן על כלל השיקולים הרלוונטיים בהקשר זה, אשר מן הראוי כי יתפתחו בפסיקה, במקרים בהם יש לדבר השפעה על תוצאת ההליך.

25. לבסוף, אבקש לעמוד על כך שלטעמי, במקרה המובחן בו עסקינן, נטיית ערכאת הערעור להימנע מהתערבות בשיקול דעתה של הערכאה הדיונית בפסיקת פיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין - נחלשת. כפי שציינתי לעיל, בפסיקתנו נקבע כי התערבות ערכאת הערעור בהחלטות הערכאות הדיוניות בבקשות לפי סעיף 80 לחוק העונשין, תיעשה במשורה ובמקרים חריגים בלבד. הלכה זו יסודה במשקל שמייחסת ערכאת הערעור ל-"תחושת הבטן" של הערכאה הדיונית בשאלה אם יש הצדקה לפסיקת פיצויים לנאשם שזוכה, לאחר שהתרשמה בעצמה מהראיות והעדויות וצברה היכרות משמעותית עם התיק ובעלי הדין. ברם, נקבע זה מכבר כי כאשר זיכוי של הנאשם ניתן על-ידי ערכאת הערעור ולא על-ידי הערכאה הדיונית שהרשיעה אותו, "ממילא מרחב השיקול משתרע מעבר לערכאה הדיונית", כך שההצדקה לצמצום מידת ההתערבות בשיקול דעתה של הערכאה הדיונית בהחלטתה אם לפסוק פיצויים מכוח סעיף 80 לחוק העונשין, נחלשת במידה רבה (עניין זגורי, בפסקה י' לפסק דינו של השופט א' רובינשטיין; עניין דבש, בעמ' 109).

26. כאמור לעיל, בנסיבות העניין דנן הערתי לעניין אופן ההתייחסות הראוי למקרה שבו נאשם הורשע בערכאה הדיונית, נשא עונש מאסר ממושך, ולבסוף זוכה בערעור עקב הקביעה שבהכרעת הדין נפלה טעות - הוערה למעלה מן הצורך, שכן דין הערעור דנן להידחות מחמת השיהוי הכבד שנפל בהגשת בקשתו של המערער לפסיקת פיצויים. עם זאת, בשל השקפתי בדבר חשיבות הדברים, מצאתי לעמוד עליהם.

27. סיכומי של דבר: על יסוד האמור לעיל, אציע לחברי כי נדחה את הערעור.

השופט עופר גרוסקופף:

אני מסכים.

עופר גרוסקופף
שופט

השופטת דפנה ברק-ארז:

אני מסכימה עם חברי השופט י' כשר כי דין הערעור להידחות.

כפי שציין חברי, תוצאה זו מבוססת על השיהוי הקיצוני שנפל בבקשה לחיוב בהוצאות. שיהוי, ולא כל שכן שיהוי כאמור, אינו מתיישב עם הגיונו של מנגנון הפיצויים הקבוע בסעיף 80 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 אשר נועד לאפשר הכרעה מהירה בסוגיה, בין השאר על סמך התרשמותו הבלתי אמצעית של המותב שדן בתיק.

בנסיבות אלה, אבקש להשאיר בצריך עיון את עמדתו של חברי ביחס לשיקולים שהיה נכון לבחון במקרה זה, אילו הסוגיה הייתה מתבררת לגופה. אעיר כי יש לי ספקות ביחס להבחנה שהוצעה בנוגע לזיכוי בערכאת הערעור של מי שהורשע בערכאה ראשונה והחל בריצוי עונשו (משנדחתה בקשתו לעיכוב ביצוע), בנסיבות שבהן שתי הערכאות דנו באותה מסכת ראייתית. אינני משוכנעת שראוי להבחין מצב דברים זה ממקרים אחרים, למשל בנסיבות שבהן הוגש נגד אדם כתב אישום והוחלט על מעצרו עד תום ההליכים, אלא שבדיעבד הוא זוכה. אף במקרה מסוג זה, שאינו בהכרח נדיר, מדובר במי שבדיעבד נשללה חירותו על אף שיצא זכאי בדין. העובדה שנאשם זוכה כבר בערכאה הראשונה אינה מהווה בהכרח נתון מכריע כאשר הדברים נבחנים מנקודת ראותו של הנוגע בדבר.

דפנה ברק-ארז
שופטת

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' כשר.

ניתן היום, ח' תשרי תשפ"ו (30 ספטמבר 2025).

יחיאל כשר
שופט

עופר גרוסקופף
שופט

דפנה ברק-ארז
שופטת